

Foto: Adolf Hjort

och utgjorde embryot till framväxten av en arbetarklass på landsbygden. Runt 1900 var byarna "överbefolkade" sett ur försörjningssynpunkt, varje kvadratmeter mark utnyttjades, för kreatursbete, för ängsslätter eller för uppodling och spannmålsodling. Fäbodvallar nyttjades till mitten av 1900-talet.

Efter 1950 var den ekonomiska, sociala och ideologiska omvandlingen snabb och genomgripande. Konsumtionsmönster vidgades och förändrades, bilismen ökade resandet och den växande fritiden skapade nya sedvänjor. Anlagda samlingsplatser och friluftsstråk anknöts till uråldriga knutpunkter i byarna. Historia och nutid förenades. Det nya välståndet förändrade både materiella livsbetingelser och värderingar. En mycket märkbar förändring var att religionens roll försvagades.

Norrbottens kustbyar är mycket tydligt förenade med huvudfåran i Väst- och Central-europas utveckling från mitten av 1300-talet och framgent. De första århundradena var kyrkan den främsta samhällsbyggande instansen. En säregenhet i övre Norrlands stora socknar var kyrkstäderna. De hade urbana drag med tät bebyggelse, men var helt styrda av den kringliggande landsbygdens behov. Gammelstads kyrkstad finns bevarad intakt, idag med förstärkt skydd som världsarv hos FN.

De senaste århundradena har samhällsbyggandet främst varit en angelägenhet för världsliga organ och instanser, lokala, regionala och nationella. Det politiska livet som det kommit till uttryck i Sörbyarna sedan demokratins genombrott för cirka ett sekel sedan har dominerats av bonderörelse, arbetarrörelse och reforminriktad liberalism. Politiken har präglats

av solidariskt, ansvarsfullt samhällsbyggande, äventyrliga eller hårt klassrelaterade rörelser har inte haft någon framgång.

Företagsbildandet har varit mest framgångsrikt i Alvik. Traktens största företag är Liko, dess produktion är inriktad på lyfthjälpmiddel för vården och för rörelsehindrade personer. Liko ingår numer i Hill-Rom Company, produktionen går på världsomspännande export. Ett företag med rötterna i 1920-talet är Alviks Trafik AB. En grisfarm som föder upp flera tusen djur per år är största företaget inom jordbrukssektorn. I varje by finns också ett antal enmans- och fåmansföretag. Den dominerande arbetsmarknaden för Sörbyarnas invånare finns dock sedan länge i Luleå.

Som helhet har Sörbyarna omvandlats på ett framgångsrikt sätt senaste halvsekllet. Ersnäs, Antnäs och Alvik representerar många av de utvecklingsdrag som präglar små, landsbygdslokaliserade tätorter i det moderna Europa. Det påbörjade vänortsutbytet med Novéant-sur-Moselle i norra Frankrike kan ses som en symbol för framtidssynen.

TEXT: Maurits Nyström

För mer information om byarna, besök gärna respektive webbplats:

Alvik-Långnäs: www.albuf.nu Antnäs: www.antnas.com Ersnäs: www.ersnas.se

Denna skrift har tagits fram av byaföreningarna i Alvik, Antnäs och Ersnäs.

Bienvenue TROIS VILLAGES

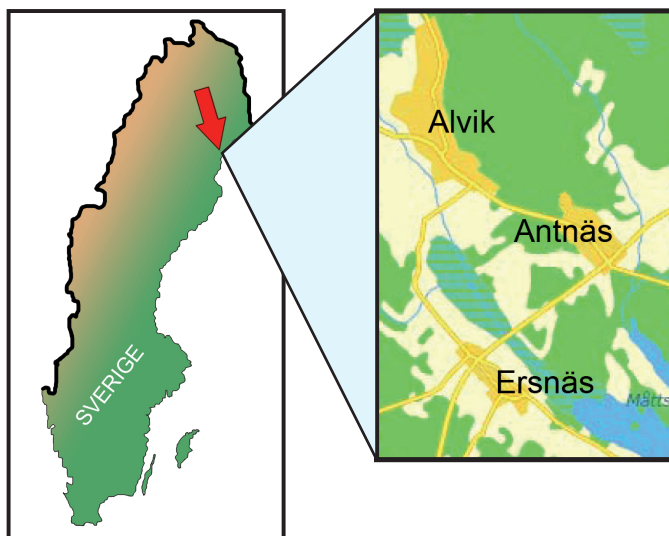
Välkommen till Alvik, Antnäs och Ersnäs!

Samarbete över gränserna

Det har etablerats ett samarbete mellan Novéant-sur-Moselle och byarna Antnäs, Alvik och Ersnäs (Trois Villages) som ligger i Luleå kommun i den del av norra Sverige som kallas Norrbotten. Sent på hösten 2009 besökte fyra representanter för Novéant-sur-Moselle med borgmästare Patrick Messein i spetsen Luleå och Trois Villages. I juli 2010 besöker en större grupp från de tre nordsvenska byarna Novéant-sur-Moselle. EU-programmet "Ett Europa för medborgarna" stöder kontakter av det här slaget. Syftet med denna skrift är att beskriva Trois Villages för medborgarna i Novéant-sur-Moselle.

OM NORRBOTTEN

Norrbottens län är Sveriges nordligaste och största län. Här finns landets högsta fjäll Kebnekaise 2103 meter över havet, och världens nordligaste skärgård med närmare tusen öar. Redan för 10 000 år sedan fanns det människor i Norrbotten, jägarfolk som levde av jakt och fiske. De första spåren av jordbruk och renskötsel går cirka tusen år tillbaka. Norrbotten är känt för sin midnattssol, under sommaren kan man i Luleåtrakten se solen ovan horisonten 22,5 timmar per dygn. Under vintertid gäller motsatsen, då visar sig solen endast ungefär tre timmar per dygn under den mörkaste tiden. De flesta invånare är bosatta i länets största städer, Luleå och Piteå. Trois Villages ligger mitt emellan dessa två städer och därigenom finns närheten till båda städernas utbud av handel och kultur.

Trois villages i ett tusenårsperspektiv

Den nutida Norrbottenskusten låg under havsytan flera tusen år efter att inlandsisen smält undan. Den dåvarande havsnivån låg mer än två hundra meter högre än nutidens. Det ger många mil havsbotten in i landet jämfört med nu, på många ställen tio mil eller mer. De nutida byarna Ersnäs, Alvik och Antnäs har inte varit bebodda mer än cirka ett tusen år. De mer höglänta områdena utanför byarna har ändå en lång förhistoria som ett kust- och skärgårdslandskap. Enkla, tillfälliga boplatser och kringflyttande tillvaro, sådana spår av mänsklig aktivitet finns det en hel del lämningar av sedan tusentals år. De äldsta lämningarna är mellan sex tusen och sju tusen år gamla. Boplatssfynd, kokgropar, förrådsgröpar och brända ben efter matlagning visar hur traktens naturresurser nyttjades för människans försörjning i stenåldersmiljön.

Före 1300-talets mitt är kustbygdens historia hölj i dunkel, både vad gäller helheten och säkra detaljer. Det är vid denna tid, eller något tidigare, som Ersnäs, Antnäs och Alvik bildas och får fast bosättning. Försättningsvis omnämns de här som Sörbyarna. (Söderbyarna gammalspråkligt, alltså byar söder om Luleå älv). Benämningen började användas i planeringssammanhang när moderniseringen av större byar tog fart runt 1970 och de omvandlades till stadsplanlagda tätorter med förtätad bebyggelse. En gemensam benämning är motiverad, byarna har i huvudsak en likartad historia.

Vid mitten av 1500-talet hade Ersnäs och Alvik runt 150 invånare vardera och Antnäs knappt 100. Efter 1750 ökade befolkningen ihållande så att de båda större byarna vid sekelskiftet 1900 hade runt 800 invånare var och Antnäs hade runt 400. Årtiondena vid mitten av 1900-talet minskade byarna på grund av nedläggning av i stort sett alla småjordbruk och utflyttning till städernas industri- och service-näringslivet. De senaste årtiondena har byarna vuxit befolkningsmässigt, Antnäs mest. Det som mer än något annat präglat dessa byar fram till 1965 var att merparten av invånarna hade sin försörjning som självägande småbönder. Idag kan antalet aktiva jordbruksgårdar räknas på ena handens fingrar, i mitten av 1900-talet uppgick de i Sörbyarna till cirka 200.

Traditionellt var den sociala differentieringen svag i övre Norrland. Det stora flertalet levde som allmoge på ett hävdvunnet sätt. Flertalet av gårdarna var jämnstora ifråga om mark och kreatur. Småbönderna hade lokalt ett samhällsinflytande redan på 1500-talet genom representation i beslutande organ. Denna tendens höll i sig och stärktes vid mitten av 1700-talet. Efter 1850 ökade andelen egendomslösa familjer. De var för sin försörjning beroende av tillgång till dagsverken

Kvinna vid brunn.
Foto: Adolf Hjort

Ute vid fåbodarna 1945
Foto: Arne Nyström

Fåbodarna finns kvar än idag.
Foto: Inga-Lill Granberg

Att se och göra

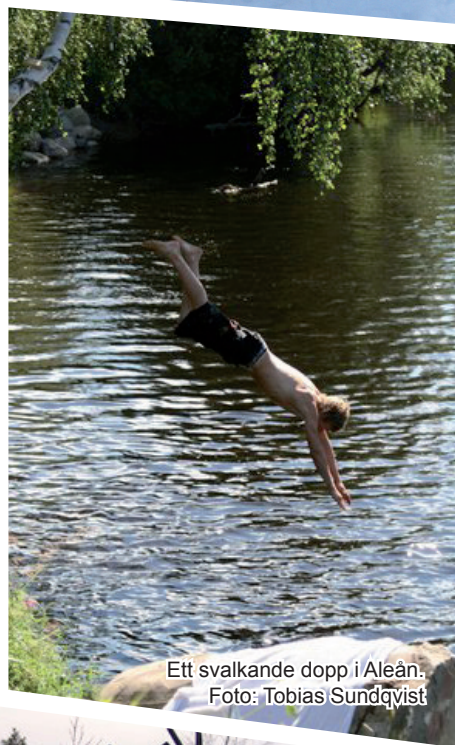

Fiskelycka på isen.
Foto: Stefan Larsson

Vart man än befinner sig i någon av de tre byarna har man alltid **naturen** alldeles intill. Vidsträckt skogar, öppna fält, den ringlande **Aleån** och inte minst havet och skärgården. Därtill har vi i Sverige allemansrätten som gör att vi fritt kan vistas ute i skog och mark, tälta, **plocka bär** och svamp med mera.

Vintertid täcks våra byar av ett vitt snötäcke och vattnen fryser till is. Detta gör att vi har möjlighet till många vinteraktiviteter här. **Skoterturer, längdskidåkning** (i alla tre byar finns preparerade upplysta spår) och **pimpelfiske** är några av dessa. Speciellt på vårvintern när solen börjar värma och snön gnistrar vit är dessa aktiviteter en fantastisk upplevelse.

På våren är det en speciell tid i byarna. Då kommer stora mängder flyttfåglar från sydeuropa och mellanlandar i våtmarkerna runt Ersnäs och Alvik på sin väg norrut.

Ett svalkande dopp i Aleån.
Foto: Tobias Sundqvist

Foto: Alex Hjort

Byafest vid fäbodarna.
Foto: Esbjörn Granberg

Trana.
Foto: Bo Axhammar

Speciellt kända är de stora grupper **tranor** som kommer hit under denna tid. Man kan på långt håll höra deras speciella sång, och att få se dessa stolta fåglar på nära håll är en fascinerande syn.

Vill man verkligen njuta av den vackra sommaren och historiens vingslag kan man med fördel vandra längs någon av de två **vandringslederna** som finns, Hembergsleden i Ersnäs och Fäbodaleden i Antnäs. Är man intresserad av hur man levde i byarna förr i tiden rekommenderas ett besök till **skvaltkvarnen och fäbodarna** i Alvik.

Om hungern gör sig påmind kan man besöka någon av de restauranger som finns. Här serveras god mat gjord till stor del på närproducerade råvaror. Man kan välja mellan en nybyggd restaurang, Helters i Alvik, eller besöka **Ralph Lundstengården** i Ersnäs, där man kliver rakt in i en vacker bit kulturhistoria. Gården har fått sitt namn efter en världsberömd tonsättare,

Uteservering vid
Ralph Lundstengården.
Foto: Krister Ohman

Valborgsmässöafton i Ersnäs.
Foto: Kristina Sjöström

Sörbykyrkan i Antnäs.
Foto: Inga-Lill Granberg

Folkdans i det gröna.
Foto: Krister Öhman

filmare, konstnär och författare, Ralph Lundsten, som är född och uppvuxen här. Här ordnas också konstutställningar och det finns en butik där man kan köpa konst och hantverk.

I Antnäs ligger **Sörbykyrkan** mitt i centrum. Här anordnas en mängd aktiviteter för gammal som ung; sång och musik, samtalsgrupper, luncher med mera. Gudstjänst firas varje söndag.

Föreningslivet är viktigt och i alla högsta grad levande i alla tre byar. **Idrottsföreningar**, främst vad gäller fotboll, längdskidåkning, hockey och basket, engagerar många innevånare i alla åldrar. Byaföreningar och hembygdsföreningar som driver utvecklingen framåt, vårdar de historiska minnesmärkena och anordnar trevliga **byadagar**. Dansföreningar som lär ut både traditionella svenska **folkdanser** och modernare danser. Jaktvårdsklubbar och skoterförening för aktiviteter i skog och mark.

Korta fakta om byarna

Vy från Alvik. Photo: Elaine Blomqvist

Torget i Ersnäs. Foto: Krister Öhman

- Byarna Alvik-Långnäs, Antnäs och Ersnäs, som ligger 20 km söder om Luleå längs Europa väg 4 (E4) tillhör Luleå kommun.
- Byautvecklingsföreningarna är länken till kommunen och dess tjänstemän.
- Invånarantalet är c:a 2700 med åldersfördelningen:
0-19 år: c:a 720
19-65 år: c:a 1600 och
över 65 år: c:a 400
- Genom byarna flyter Aleån på sin väg ut till havet.
- Varje by har sin samlingslokal, där byarnas rika föreningsliv träffas.
- Vi har en välsorterad livsmedelsaffär, sporthall, bensinstation och ett stort antal stora och små företag.
- Svenska kyrkan har en central roll med en bred verksamhet för alla åldrar.
- Närheten till både skog och hav medför ett rikt friluftsliv. Skogarna hyser både bär, svamp, älg och till och med björn.

Antnäs från ovan. Foto: Stefan Larsson